TRADUCERE ŞI TRADUCĂTOR; BILINGVISMUL TRADUCĂTORULUI: CONCEPTE, CADRE DE DEFINIŢIE

Translation and translator; bilingualism of the translator: concepts, framework of definitions

ZOLTÁN[1] **Ildikó Gy.**

Abstract

Our paper is dedicated to translation studies, in which we have brought into the foreground the concepts and the framework of definitions particular to this science on the borderline between linguistics and literature. The most important aspects of translation and the activity of the translator are emphasized.We attempt to analyse the bilingualism of the translator, underlining the difference between translation and biligualism Many bilingual people who have achieved the ability to read and write in a certain language do not have the necessary aptitude to translate different types of texts and documents in a profesional manner. Being an expert translator requires a certain perfecting of the language in order to produce translation of the best quality.

Keywords: traducere, translation, translator, bilibualism, globalisation

În epoca contemporană, traducerea este un fapt indispensabil desfăşurării vieţii şi activităţilor de orice tip (economic, social, politic etc.). S-ar putea spune chiar că traducerea este o componentă primordială a motorului care nu doar menţine, ci şi ajută la dezvoltarea societăţii umane. De aceea este foarte greu să vorbim despre traducere şi traducător, dacă nu le punem într-un context şi într-o relaţie (măcar tangenţial şi/sau punctual) cu termeni şi concepte de care sunt indisolubil legate.

Traducerea nu este un fenomen nou. Dacă ar fi să mergem pe filiera mitologiei creştine, globalizarea ia naştere odată cu căderea Turnului Babel. „Oricare ar fi cauzele, această condiţie multilingvală obligă un anumit procentaj din omenire să vorbească mai mult de o limbă. Ea mai înseamnă şi că schimburile de informaţii, de mesaje verbalizate de care depind istoria şi viaţa societăţii sunt într-o mare măsură inter-linguale. Ele impun traducerea.”[2] Desigur, de-a lungul istoriei, globalizarea s-a intensificat gradual, ajungând astăzi un fapt a cărui existenţă, viteză şi importanţă nu mai pot fi negate.

„Termenul «globalizare» a apărut la sfârşitul anilor ’60 şi a fost lansat de un specialist canadian în teoria mijloacelor de comunicare în masă, profesorul Marshall McLuhan, Universitatea din Toronto şi specialistul american în «problemele comunismului», Zbigniew Brzezinski, Universitatea Columbia. McLuhan a extrapolat lecţiile războiului din Vietnam şi a lansat expresia «sat global». Termenul de globalizare a intrat în dicţionar prima dată în 1961.”[3] Deşi termenul *globalizare* a intrat destul de recent în limbajul uzual, acţiunea de a comunica şi de a transmite informaţii între culturi a fost mereu o necesitate. Diferenţa majoră, care influenţează şi modul în care *traducerea* ca şi concept este privită în

[1] Assistant, PhD Candidate, UMFST Tg. Mureș

[2] George Steiner, *După Babel. Aspecte ale limbii şi traducerii*, Ed. Univers, București, 1983, p. 351.

[3] Bianca-Oana Han, *Traducerea: comunicare, controverse, globalizare culturală*, Ed. Ardealul, Târgu-Mureș, 2011, p.122.

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

contemporaneitate, între modurile de abordare a comunicării inter-culturale este conştientizarea importanței primordiale pe care globalizarea o are în ziua de astăzi. Discuțiile cu privire la consecințele acestui fenomen sunt, de cele mai multe ori, în contradicție. Unii consideră fenomenul benefic, în timp ce alții îi atribuie conotații chiar malefice şi încearcă, inutil, să îl respingă. „Este foarte posibil ca această reacție de respingere să fie susținută, pe de o parte de imposibilitatea depăşirii unei mentalități naționale formată în timp şi cu prețul unor lupte în numele idealurilor naționale pe care popoarele le-au plătit scump, iar, pe de altă parte, de dificultatea de a accepta idee (*sic*) de supremație lingvistică pe care unele state nu o pot tolera, în virtutea tot a unui trecut istoric nu prea îndepărtat."[4] Reticența cu privire la globalizare este pusă, de multe ori, pe seama dorinței popoarelor la auto-determinare, un drept câştigat greu, prin sacrificiu. Pe undeva, putem înțelege acțiunea de respingere a globalizării, în special în statele care nu constituie puteri mondiale şi care, până nu demult, au fost considerate simple marionete sub cupola alterității. Dar, în acelaşi timp, nu putem să nu observăm că în perioade de tumult economic şi politic la nivel global are loc o re-vitalizare şi simultan o re-mitizare a istoriei şi trecutului. Astfel, sunt negate valori contemporane şi se pledează pentru o întoarcere conservatoare la idealurile socio-mitice ale trecutului. Nu ne propunem o dezbatere largă a problemelor pe care globalizarea le aduce, în schimb, putem afirma că indiferent de poziția pe care o persoană, o țară sau o civilizație o ia în raport cu globalizarea, aceasta din urmă este atât de intensă la ora actuală, pe un drum nu doar ascendent, ci şi permanent accelerat, încât influențele asupra comunicării, traducerii şi vieții în general nu doar că sunt de netăgăduit, ci chiar ireversibile. În permanență, vechile granițe sunt desființate, construindu-se în locul lor poduri care conectează culturile într-o rețea globală care, mai degrabă, dezvoltă societățile şi le unește într-o *cultură* globală. În ceea ce priveşte globalizarea prin traducere, „există două modalități prin care traducerile pot conferi autoritate limbii [şi într-o anumită măsură, culturii țintă]. Prima dintre ele vizează extinderea resurselor unei limbi de largă circulație prin traducerea unor texte aparținând unei literaturi minore într-o limbă de prestigiu. A doua modalitate constă în demonstrarea că resursele unei limbi fără circulație internațională sunt la fel de bogate prin traducerea unei opere aparținând unei culturi dominante în aceasta dintâi."[5]

Consecințe, desigur, există. Bianca-Oana Han afirmă că „modalitatea în care s-a ajuns să fie percepută şi conceptualizată cultura s-a modificat, odată ce s-a pus problema în termenii globalizării, de vreme ce cultura a fost, pentru multă vreme, asociată ideii unui punct spațio-temporal fix (vezi cultura unui anumit popor, cultura unei perioade istoric determinate)."[6] Dar cum studiul globalizării capătă o tot mai mare amploare şi ne face conştienți de faptul că probleme *pot* apărea, consecințele nefaste sunt minimalizate. Să luăm un exemplu concret. S-a afirmat şi se afirmă în continuare că globalizarea ar distruge cultura națională din țările cu putere economică scăzută şi că acestea, apropriindu-şi marile culturi globale, îşi vor pierde, într-un final, identitatea. Procesul este asemuit cu colonizările din

[4] *Ibidem,* p. 124.
[5] Beatrice Camelia Arbore, *Traducere literară între știință și artă*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2015, p. 47.
[6] Bianca-Oana Han,*op.cit.,* p. 125.

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

secolele trecute, în care un imperiu îşi impune valorile asupra civilizaţiei colonizate. „Writers such as Gayatri Chakravorty Spivak, Tejaswini Niranjana and Eric Cheyfitz [are] arguing that translation was effectively used in the past as an instrument of colonial domination, a means of depriving the colonized peoples of a voiace. For in the colonial model, one culture dominated and the others were subservient, hence the translation reinforced the power hierarchy."[7] Adevărat şi în nici un caz nu putem afirma contrarul, dar tocmai asta este una din principalele probleme pe care filosofia globalizării la ora actuală încearcă să le rezolve. Grija pentru culturile naţionale capătă o importanţă majoră şi se pledează nu pentru disoluţia lor, ci, din contră, pentru alăturarea lor la celelalte, în marea cartă a civilizaţiei pământene. Mai mult decât atât, prin traducere, cultura ţintă nu este absorbită, ci se dezvoltă, căpătând valenţe noi, precum şi un acces mai larg la cultură în sensul larg al cuvântului din punctul de vedere al vorbitorilor.

Pe de altă parte, cultura (naţională) este departe de a fi statică. Ea se dezvoltă în timp şi spaţiu concomitent cu dezvoltarea umanităţii. Dar ceea ce deosebeşte dezvoltarea actuală de dezvoltarea de-a lungul istoriei este *viteza*. „The electronic media explosion of the 1990s and its complications for the processes of globalization highlighted issues of intercultural communication. Not only has it become important to access more of the world through the information revolution, but it has become urgently important to understand more about ones own point of departure."[8] În era internetului, a informaţiei imediate şi a transportului sigur şi facil, elementele şi ideile noi sunt captate imediat. Nu mai este nevoie de un secol pentru a aduce ideile literare (spre exemplu) într-o cultură, aşa cum a fost cazul romantismului în România. Nu mai există un complex al retardării. Nici nu este vorba despre o impunere forţată a unor valori de către „colonizator", ci despre acceptare de bună voie a noilor idei. Nimic nu se impune, doar se acceptă de comun acord. Probabil unul dintre cele mai relevante cazuri pentru acest argument este Japonia. O ţară care până la mijlocul secolului al XIX-lea era feudală, a ajuns vârf de lance în ceea ce priveşte ştiinţa şi arta. Cu toate acestea, vechiul şi noul se împletesc armonios. Nici vorbă de dispariţie a tradiţiilor şi nu există niciun complex de pierdere a identităţii, doar de evoluţie a acesteia (a identităţii) prin alăturarea noilor idei la cultura-sursă, în primul rând, şi prin alăturarea culturii-sursă la alte culturi, în al doilea.

În acest context al globalizării şi al descoperirii, traducerea şi traductologia capătă o importanţă covârşitoare. George Steiner ne spune că „traducătorii sunt oameni care se caută pe dibuite unii pe alţii într-o negură generală. Războaiele religioase şi persecuţia unor presupuse erezii iau naştere inevitabil din babilonia limbilor: oamenii interpretează greşit şi

[7] Susan Bassnett, *Translation Studies*, Ediția a III-a, Ed. Routledge, New York, 2002, p. 4. Scriitori precum Gayatri Chakravorty Spivak, Tejaswini Niranjana and Eric Cheyfitz argumentează că traducerea a fost folosită în mod eficient în trecut ca instrument de dominare colonială, o metodă de lipsire a populației colonizate de voce. Asta pentru că, în modelul colonial, o cultură domina și ceilalți erau supuși, prin urmare traducerea întărea acea ierarhie de putere. (trad.n.)

[8] *Ibidem*, p. 1. Explozia mijloacelor de comunicare electronice a anilor 1990 și implicațiile asupra proceselor globalizării au scos în evidență probleme de comunicare interculturală. Nu doar că a devenit important să accesezi cât mai mult din lume prin intermediul revoluției informației, dar a devenit imperativ și să înțelegi mai mult despre locul din care ai pornit. (trad.n.)

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

îşi denaturează unul altuia sensurile."[9] Ce altă afirmaţie mai frumoasă poate să însumeze atât de simplu şi atât de plin de înţeles nevoia de traducere, care nu doar că este un liant între civilizaţii, ci este (discutabil) singura modalitate prin care pacea globală poate fi înfăptuită, cu condiţia, desigur, ca traducerea să transmită cât mai fidel informaţia? Şi cum (cel puţin încă) nu există o cultură globală care să fie transmisă *printr-o* şi *într-o* singură limbă, filosofia şi ştiinţa traducerii capătă o importanţă de căpătâi, fiind cel mai important instrument al globalizării.

Idee similară, dar axată mai mult pe înţelegerea şi/sau recăpătarea propriei identităţi o are şi autoarea Susan Bassnett: „globalization has its antithesis, as has been demonstrated by the world-wide renewal of interest in cultural origins and in exploring questions of identity. Translation has a crucial role to play in aiding understanding of an incresingly fragmentary world."[10]Autoarea pare să considere că globalizarea dă naştere unui paradox. În timp ce, prin definiţie, globalizarea înseamnă transmiterea ideilor şi unirea culturilor, are loc şi un proces de fragmentare. Probabil din cauza vitezei cu care globalizarea se (auto)săvârşeşte, popoarele şi culturile devin conştiente de pericolul pierderii propriei identităţi. Dar şi aici traducerea vine ca efort salvator, prin care identitatea *unuia* nu este doar recuperată, ci ajută şi la conştientizarea pe plan global a existenţei acelei identităţi. Cu alte cuvinte, globalizarea ajută la păstrarea identităţii unui popor, întrucât o face cunoscută celorlalte. Şi doar prin această împărtăşire se poate realiza o unificare fără pierdere (sau, cel mult, cu pierderi minime).

Este şi cazul celebrelor expresii „melting pot" şi „salad bowl" cu referire la cultura Americană. S-a vehiculat în trecut ideea conform căreia toţi cei care vor să devină „americani", indiferent de locul de origine, cultură etc., sunt nevoiţi să se topească indisolubil cu ceilalţi, dând naştere unui amalgam inform şi unitar („melting pot"). Dar sociologia şi filosofia socială modernă şi contemporană aduc o schimbare radicală de perspectivă. În loc de „contopire", se pledează acum pentru păstrarea identităţii personale, dar aranjate sub protecţia unei umbrele unitare. După cum spune şi expresia „salad bowl", diferitele culturi se amestecă în ceva neomogen, asemenea unei salate, în care toate ingredientele unitare sunt vizibile, dar fiecare participând la un tot amplu. Aceste idei pot fi extinse şi la nivelul globalizării. Dacă în trecut globalizarea ţinea mai mult de impunerea civilizaţiei colonizatoare asupra identităţii indigenilor, în prezent globalizarea seamănă mai degrabă cu o construcţie cu scop unic şi unitar, dar cu toate elementele componente vizibile. Iar liantul care le leagă este *traducerea.*

Probabil cel mai important rol al traducerii este în dezvoltarea umanităţii. Aceeaşi umanitate care în trecut s-a folosit de limbă ca o barieră de delimitare, realizează acum că singura metodă prin care progresul ştiinţific, tehnologic, politic, social ş.a.m.d. poate avea loc este prin îndreptarea atenţiei asupra traducerii. Într-o perioadă istorică în care arta, ştiinţa

[9] George Steiner, *op.cit.,* p. 92.

[10]Susan Bassnett, *op. cit.,* p. 1. Globalizarea are și o parte negativă, așa cum a fost demonstrat de reînnoirea interesului global pentru explorarea originilor culturale și pentru explorarea întrebărilor despre identitate. Traducerea joacă un rol crucial în ajutarea înțelegerii unei lumi tot mai fragmentate. (trad.n.)

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

şi cultura sunt puse sub atenta supraveghere a inchiziţiei, Giordano Bruno afirma: „Toată ştiinţa îşi are izvorul în traducere."[11]

Cu toate că Giordano Bruno a fost prins şi ars pe rug de către inchizitori pentru ideile sale „eretice", se poate observa cum flacăra incipientă a unor idei care revoluţionează modul în care omul este pus în relaţie cu semenii săi şi în relaţie cu limba şi limbajul poate să apară şi în cele mai austere condiţii. Chiar şi în Evul Mediu, (moment istoric în care traducerea avea mai mult rol în negoţ şi în traducerea textelor religioase decât în altceva), Bruno reuşeşte să depăşească limitările perioadei sale şi să vadă că, în imaginea de ansamblu, legăturile între culturi şi *comunicarea* pot să ajute la dezvoltarea civilizaţiei. Iată că, şi aici, găsim că traducerea stă la baza tuturor relaţiilor.

După cum observă şi Bianca-Oana Han, „traducerea este un fenomen omniprezent şi indispensabil, fără de care evoluţia omenirii nu ar fi fost posibilă. Necesitatea traducerii este (re)cunoscută de multă vreme, căci s-a constituit şi dezvoltat cvasisimultan cu limbajul […] pentru a asigura comunicarea între indivizi aparţinând unor sisteme lingvistice şi culturale diferite. Pe măsură ce omul şi implicit şi limbajul său – cale de comunicare cu semenii săi – au evoluat, traducerea, scrisă sau orală, a cunoscut o esenţială diversificare începând mai cu seamă din secolul trecut"[12]. Nu putem să nu fim de acord cu această afirmaţie. După cum am afirmat şi în cele de mai sus, traducerea a fost de la bun început o consecinţă a dorinţei şi/sau nevoii de comunicare. Am putea merge chiar mai departe decât Bianca-Oana Han şi să afirmăm că traducerea s-a dezvoltat *simultan* cu limbajul. Poate părea o afirmaţie îndrăzneaţă, dar să nu uităm că traducerea în sensul larg nu înseamnă doar transpunerea limbii-sursă în limba ţintă. Traducerea poate fi şi intra-culturală în momentul în care este urmărit parametrul temporal. „While problems of translating across cultural boundaries have been receiving considerable attention since the advent of post-colonialism and culturally-oriented translation studies, the issue that has exercised translators and translation critics for much longer has been the relationship between a text created in one moment in time and its transmission to a new set of readersin in another. […]; it is important to remind ourselves that every age has its ideal of translation, and aesthetic criteria change […]."[13] Se poate observa cum traducerea poate avea loc peste timp, în interiorul aceleiaşi limbi. Să ne gândim doar la miturile şi legendele create în perioada limbii orale. Peste generaţii, faptele capătă înţelesuri noi sau sunt modificate în funcţie de necesităţile vorbitorilor din perioada respectivă. Din nou, nimic nu este static, totul se schimbă. În acest caz am putea spune că traducerea nu este neapărat intenţionată. Ea este mai degrabă naturală, mai greu de observat şi de analizat. În plus, în perioada în care scrisul

[11] Apud., George Steiner, *op. cit.,* p. 309.
[12] Bianca-Oana Han, *op. cit.,* pp. 31-32.
[13] Susan Bassnett, *Translation,* Ed. Routlege, New York, 2013, p. 81. În timp ce problemele asupra traducerii peste hotarele culturale continuă să primească o atenție considerabilă din momentul apariției studiilor de traducere post-coloniale și orientate înspre cultură, problema care a pus la încercare pentru un timp mai îndelungat traducătorii și criticii traducerii a fost relația dintretextul craet într-un moment în timp și transmitrea lui unui nou grup de cititori într-un altul. Această problemă este legată în mod direct de întrebarea cum să se evalueze calitatea unei traduceriș este important să ne amintim că fiecare epocă are idealul ei de traducere și criteriile estetice se schimbă […] (trad.n.)

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

era inexistent şi totul era transmis prin viu-grai, informaţia suferea mutaţii de la transmiţător la receptor, care, într-un final, devenea el însuşi un transmiţător pentru un alt receptor şi procesul se continuă. Ne este aproape imposibil să credem că informaţia se păstra intactă de la o persoană la alta.

Roger T. Bell afirmă chiar mai mult de atât. El consideră că orice act de comunicare este în acelaşi timp şi o traducere. „All comunicators, as receivers – whether listeners or readers, monolinguals or bilinguals – face essentially the same problem; they receive signals (in speech and in writing) containing messages encoded in a communication system which is not, by definitions, identical with their own."[14] Astfel, traducerea se dezvoltă în acelaşi timp cu limba *ab initio*, pornind chiar de la ideea cum că orice comunicare nu este altceva decât o codificare a intenţiei într-un sistem. Şi cum sistemul nu se regăseşte niciodată identic la două persoane, conexiunea de comprehensiune se face prin traducerea intre-lingvală. Prin urmare, orice receptor devine decodificator, adică translator.

De-a lungul timpului, traducerea şi traductologia au suferit schimbări în ceea ce priveşte valenţele care le sunt atribuite. Din informaţiile de care dispunem, rezultă că „primele încercări de teoretizare ale traducerii aparţin lui Cicero şi Horaţio, ele influenţând generaţii întregi de traducători."[15] Se poate spune că filosofii şi istoricii romani sunt primii care încearcă să transforme activitatea traducerii într-o disciplină. Cicero şi Horaţiu aduc în discuţie diverse strategii de traducere, observând o diferenţă între traducerea liberă, interpretativă şi cea mot-a-mot. „Cicero şi Horaţiu atrag atenţia asupra diferenţei dintre traducerea cuvânt cu cuvânt şi traducerea sens cu sens, militând împotriva fidelităţii exagerate faţă de original."[16] Mai mult decât atât, „în *Institutio Oratoria*, Quintilian aduce pentru prima oară în discuţie ideea unei posibile competiţii între textul-sursă şi textul-ţintă, şi, implicit, cea a potenţialului traducerii de a funcţiona ca operă de sine stătătoare."[17] Ideile scriitorilor romani au devenit ulterior părţi constituente ale filosofiei şi teoriei traducerii.

Totuşi, până în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, traducerea nu a fost considerată a fi o arie de studiu de sine stătătoare. Ba chiar era văzută ca o simplă îndeletnicire făcută de oricine doreşte să îşi ocupe timpul cu ceva.[18] Nu avea un statut mai înalt decât un simplu *hobby*, cu toate că încercări de definire şi teoretizare au existat (mai mult sau mai puţin timid şi unitar.)[19]

Totul se schimbă, însă, începând cu anii '70 ai secolului XX. „The 1980s was a decade of consolidation for the fledgling discipline known as Translation Studies. Having Emerged onto the world stage in the late 1970s, the subject began to be taken seriously, and was no longer seen as an unscientific field of enquiry of secondary importance.

[14]Roger T. Bell, *Translation and Translating. Theory and Practice*, Ed. Longman, New York, 1993, p. 14. Toți comunicatorii, ca receptori – fie ei ascultători sau cititori, monolingvi sau bilingvi – sunt puși față în față cu aceeași dilemă; ei primesc semnale (verbale și scrise) care conțin mesaje codate într-un sistem de comunicare care nu este, prin definiție, identic cu al lor. [trad.n.]
[15]Beatrice Camelia Arbore, *op. cit.,* p. 14.
[16]*Ibidem.*
[17]*Ibidem.*
[18]*v.* Roger T. Bell, *op. cit.,* p. 4.
[19]*v.* Beatrice Camelia Arbore, *op. cit., pp. 15-18.*

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

Throughout the 1980s interest in the theory and practice of translation grew steadily. Then, in the 1990s, Translation Studies finally came into its own, for this proved to be the decade of its global expansion. Once perceived as a marginal activity, translation began to be seen as a fundamental act of human exchange."[20]Activitatea traductologică devine în sine un obiect de studiu datorită raportului de simbioză pe care îl are cu globalizarea. Explozia tehnologică a cauzat ca traducerii să i se ofere un statut nu doar important, ci şi de sine stătător. Noua activitate care se află din anii 1990 în centrul atenţiei a suferit modificări tocmai datorită importanţei noi căpătate. Astfel, aria de studiu nu îşi mai poate păstra caracterul (până atunci) relativ omogen şi noi tendinţe apar în permanenţă. Consensul este înlocuit de diversitate şi de dezbateri.[21]

Dintre toate încercările de definire şi teoretizare a traducerii şi traductologiei[22], noi o vom cita pe cea oferită de Eugene Nida şi Charles Taber nu pentru că o considerăm a fi cea mai bună sau exhaustivă, ci pentru că aceasta ni se pare a fi cea mai complexă în raport cu simplitatea necesară unei definiţii în general. Conform celor doi autori, „translating consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source-language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style."[23] Trebuie menţionat faptul că *The Theory and Practice of Translation* de Nida şi Taber este în principal axată pe traducerea Bibliei. Se poate observa din definiţia dată traducerii de către co-autori că pentru ei, accentul principal într-o traducere cade pe înţeles, doar mai apoi pe stil. Este evident de ce autorii optează pentru înţeles în detrimentul stilului: *mesajul* este important în decodarea şi traducerea Bibliei, cu toate că stilul unei opere (Biblia în acest caz) poate avea de cele mai multe ori o încărcătură culturală. Cu toate acestea, mesajul şi stilul sunt greu de separat într-o traducere, în afara metalimbajului. Aceiaşi autori constată: „The older focus in translating was the form of the message, and translators took particular delight in being able to reproduce stylistic specialities, *e.g.*, rhythms, rhymes, plays on words, chiasmus, perallelism, and unusual grammatical structures. The new focus, howeverr, has shifted from the form of the message to the response of the receptor. Therefore, what one must determine is the response of the receptor to the translated message."[24] Se observă conexiunea culturală dintre mesaj şi stil. Dar într-o traducere dintr-o limbă-sursă şi o

[20]Susan Bassnett, *Translation Studies*, Ediția a III-a, Ed. Routledge, New York, 2002, p. 1. Anii 1980 au fost o decadă de consolidare pentru nou creata disciplină denumită Studii de Traductologie. Ieșită pe scena mondială în ultimii ani ai anilor 1970, subiectul a început să devină luat în serios și nu mai era văzut ca o arie de studiu neștiințifică de importanță secundară. În timpul anilor 1980 interesul pentru teoria și practica traducerii a crescut constant. Apoi, în anii 1990, Studiile de Traductologie au devenit, într-un final, de sine stătătoare, deoarece aceasta s-a dovedit a fi decada expansiunii lor globale. Odată percepută ca o activitate marginașă, traducerea a început să fie văzută ca un act fundamental al schimbării umane. (trad.n.)

[21]*Ibidem.*, p. 2.

[22]*v.* Beatrice Camelia Arbore, *op. cit.*, pp 19-48.

[23]Eugene A. Nida, Charles R. Taber, *The Theory and Practice of Translation,* Ed. E. J. Brill, Leiden, 1982, p. 12. Traducerea constă în reproducerea în limba receptorului a echivalentului natural cel mai apropiat de mesajul din limba-sursă, mai întâi din punct de vedere al mesajului, iar apoi din punct de vedere al stilului. (trad.n.)

[24]*Ibidem.*, p. 1. Vechiul punct central în traducere a fost forma mesajului, iar traducătorii se mândreau cu abilitatea lor de a reproduce specialități stilistice, ex: ritmuri, rime, jocuri de cuvinte, chiasmuri, paralelism și structuri gramaticale neobișnuite. Noul punct central, în schimb, s-a schimbat de la forma mesajului la răspunsul receptorului. Prin urmare, ce trebuie determinat este răspunsul receptorului la mesajul tradus. (trad.n.)

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

cultură-sursă într-o limbă-ţintă şi cultură-ţintă va fi întotdeauna imperfectă (idee pe care o vom dezvolta ulterior). În asemenea situaţii, traducătorul trebuie să aleagă cu precădere între proporţiile mesajului şi stilului, întrucât ambele nu pot avea (sau foarte greu) ponderi egale, fără pierderi majore de ambele părţi.

În metalimbaj, cuvântul traducere poate avea trei înţelesuri diferite, conform lui Roger T. Bell: traducere ca *proces*, actul în sine; o traducere ca *produs* sau *finalitate*; şi traducerea, termen metalingvistic şi „abstract" care însumează atât *procesul* cât şi *finalitatea.*[25]

Nu doar găsirea unei definiții potrivite pentru traducere ridică probleme, ci şi statutul acesteia. S-a pus de mult întrebarea: „Şi până la urmă, traducerea este ştiinţă? Sau artă? Sau filozofie? Sau tehnică? Ori altceva?". Dificultăţile pornesc de la faptul că traducerea şi traductologia par să cadă sub influenţa şi să îmbine mai multe ramuri atât ale ştiinţei cât şi ale artei. Sociologie, estetică, biografie, semiologie, filozofie sunt doar câteva din paleta de culori ce alcătuiesc traducerea. „The linguist inevitably approaches translation froma «scientific» point of view, seeking to create some kind of «objective» description of the phenomenon […] It could, however, be argued that translation is an «art» or a «craft» and therefore not amenable to objective, «scientific» description and explanation and so, *a fortiori*, the search for a theory of traslation is doomed from the start."[26] Deşi explicaţia lui Bell pare a fi fatalistă, putem afirma că totul depinde de punctul de vedere din care este privită. Probabil nici nu este nevoie să încadrăm traducerea şi traductologia sub aceeaşi cupolă sau am putea foarte bine să acceptăm faptul că statutul se schimbă în funcţie de ceea ce se urmăreşte. „Traducerea, ca proces, se înscrie, firesc în codul lingvisticii; este o operaţie ştiinţifică şi nu una artizanală"[27], afirmă Lungu-Badea. Dar aceeaşi autoare continuă: „ca rezultat, se poate înscrie şi în literatură, estetică, textologie, stilistică etc., deoarece problemele şi dificultăţile de traducere au un spectru larg, mergând de la aspectele practice la cele estetice."[28]

Demn de observat este totuşi că încadrarea făcută de Lungu-Badea traducerii ca proces şi ca rezultat cade mai degrabă sub spectrul analizei ştiinţifice, decât cel al artei. Cu toate că analiza structurală a unei traduceri este importantă, nu trebuie să uităm că „translating is far more than a science. It is also a skill, and in the ultimate analysis fully satisfactory translation is always an art."[29] Din spusele co-autorilor Nida şi Taber, ar reieşi că, deşi procesul este ştiinţific, modul de abordare este un meşteşug, o artă.

Finalmente, oferim şi noi propria noastră încadrare, dar pe care nu o considerăm a fi „lege" şi o susţinem până când argumente împotriva ei vor apărea (fapt sigur). În opinia noastră ar trebui să separăm, cel puţin când vine vorba despre statutul traducerii în

[25]Roger T. Bell, *op. cit.,* p. 13.
[26]Roger T. Bell, *op. cit.,* p.4. Lingvistul abordează traducerea, inevitabil, dintr-un punct de vedere „științific", căutând să creeze o descriere obiectivă a fenomenului […]. Totuși, ar putea fi argumentat că traducerea este o „artă" sau un „meșteșug" și, prin urmare, nu se supune unei descrieri și unei explicații obiective, „științifice" și, prin urmare, *a fortiori*, căutarea unei teorii a traducerii este osândită de la început. (trad.n.)
[27] Georgiana Lungu-Badea, *Tendințe în cercetarea traductologică,* Ed. Epistema, Timișoara, 2005, p. 13.
[28]*Ibidem.*
[29]Eugene A. Nida, Charles R. Taber, *op. cit.*, p. vii. Traducerea este mult mai mult decât o știință. Este o abilitate și, finalmente, o traducere satisfăcătoare este întotdeauna o artă. (trad.n.)

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

metalimbaj, termenii de *traductologie* şi *traducere. Traductologia* este *ştiinţa* traducerii (având în componenţa sa cuvântul grecesc *logos*, precum biologie, tehnologie etc.). Ea cuprinde întreaga pletoră de operaţii exacte pe care un traducător trebuie să le aibă în vedere în momentul în care face o traducere. În schimb, *traducerea* (ca proces) este o *artă.* Cu toate că un traducător nu poate să facă tot ce ar dori cu un text sursă, are la dispoziţie (idee pe care o vom dezvolta în capitolele următoare) o serie de opţiuni, alegeri pe care este nevoit să le facă pentru a urmări cât mai bine cu putinţă obiectivul propus (transmiterea mesajului, păstrarea stilului etc. vezi supra.). În acest caz, traducerea va fi întotdeauna un meşteşug care se poate învăţa prin experienţă. Mai greu de încadrat ar putea fi *traducerea* ca *finalitate.* Aici, totul depinde de tipul textului-sursă care poate impune o anumită conduită de traducere. Un text ştiinţific are ca scop transmiterea unui adevăr. De regulă, spre exemplu, figurile stilistice lipsesc, cuvintele păstrându-şi, de regulă, sensul denotativ. În acest caz, finalitatea este ştiinţifică. În cazul unui text literar, fie el liric, epic sau dramatic[30], urmărind acelaşi demers logic ca mai înainte, rezultatul va fi artă. Problema rămâne însă deschisă când vine vorba de un text jurnalistic. Este textul-sursă un editorial? Sau un reportaj? Anchetă sau interviu?

În concluzie, putem avea o teorie „unitară" a traducerii? Pentru moment, întrebarea rămâne fără un răspuns clar şi exact. Totuşi, putem oferi succint o perspectivă asupra necesităţilor pe care o teorie trebuie să le îndeplinească. „Ideally, a theory must reflect four characteristics: 1. *empiricism;* it must be testable 2. *determinism;* it must be able to predict 3. *parsimony;* it must be simple 4. *generality;* it must be comprehensive."[31] Se pare că discuţia se poate întoarce iarăşi la unghiul din care observăm fenomenul traducerii.

În partea a doua a articolului, vom configura un *profil al traducătorului*. Se presupune frecvent că persoanele bilingve sunt capabile să traducă orice tip de document din moment ce posedă o competenţă specială în traducere. Dar există, totuşi, o diferenţă considerabilă între persoanele bilingve şi traducători, iar abilităţile diferite pe care le posedă fiecare reprezintă o dovadă incontestabilă.

O persoană bilingvă poate fi considerată ca fiind un traducător înnăscut din moment ce nu doar posedă competenţa în ambele limbi, ci şi abilitatea de a traduce dintr-o limbă în alta. Dar dobândirea competenţei de traducere implică mai mult decât o îmbunătăţire a acestei competenţe bilingve deoarece nu este suficient să te poţi folosi de ambele limbi; procesul de traducere presupune o activitate mult mai complexă, şi anume redarea sensului textului-sursă în cel mai bun mod posibil în textul-ţintă astfel încât acesta să poată avea acelaşi efect asupra cititorului-ţintă pe care îl are textul-sursă asupra cititorului-sursă. În consecinţă, competenţa bilingvă nu este ea însăşi suficientă pentru a asigura competenţa de traducere, cel puţin nu din punct de vedere academic. Pe de altă parte, în opoziţie, „anumiţi experţi în domeniul traducerii simultane declară că un vorbitor bilingv nativ nu se impune ca un interpret remarcabil. Cel mai bun în această postură va fi acela care a dobândit în mod

[30] *v.* Beatrice Camelia Arbore, *op. cit.*, pp 81-101.

[31] Roger T. Bell., *op. cit.*, p. 27. În mod ideal, o teorie trebuie să reflecte patru caracteristici: 1. *empirism*; trebuie să fie testabilă 2. *determinism*; trebuie să poată prezice 3. *parcimonie*; trebuie să fie simplă 4. *generalitate*; trebuie să fie cuprinzătoare. (trad.n.)

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

conştient fluenţă într-o altă limbă decât cea maternă. Persoana bilingvă nu «vede dificultăţile», frontiera dintre cele două limbi nu este îndeajuns de bine definită în mintea sa"[32], afirmă George Steiner.

Bilingvismul a fost considerat ca fiind un proces de utilizare concomitentă a două limbi, persoanele implicate în acest proces numindu-se persoane bilingve. Dar această caracterizare nu este foarte exactă, fiindcă acest concept se poate referi la situaţii diferite: de exemplu, un copil care vorbeşte limba maghiară cu mama lui şi limba română cu tatăl, sau un student german care studiază clasicismul englez, sau un expert IT român care poate înţelege texte specializate în limba engleză sau un doctor francez care poate traduce cursuri de medicină din limba franceză în limba engleză, iar lista poate continua.

Deşi traducătorul foloseşte cele două limbi în mod voit şi alternativ, abilităţile pe care le foloseşte nu sunt aceleaşi: traducătorul primeşte informaţia într-o limbă şi creează mesajul în altă limbă, încercând să redea sensul în cel mai fidel mod posibil. Prin calitatea de persoană bilingvă putem înţelege faptul că cele două limbi îi sunt accesibile la un nivel uniform şi că acest fapt implică un nivel ridicat de competenţă în ambele limbi. Chiar mai mult decât atât. O persoană bilingvă care nu deţine („oficial") calitatea de traducător înţelege textul sursă *pentru sine*, fără a fi nevoit să îl redea mai departe. Această situaţie este cu atât mai naturală şi fluentă cu cât persoana bilingvă posedă mai multe cunoştinţe despre şi în ambele limbi. Dar pentru un traducător situaţia devine mai complexă întrucât rolul său nu este de a înţelege textul pentru sine, ci pentru a-l reda unui public ţintă care, probabil, nu cunoaşte limba textului-sursă. Abilitatea de a reda cât mai fidel şi inteligibil textul-sursă unui public-ţintă neiniţiat în limba textului-sursă este, probabil, diferenţa fundamentală dintre o persoană bilingvă oarecare şi un traducător. Şi nu doar abilitatea de redare fidelă a textului trebuie stăpânită de traducător ci şi posibilitatea de a jongla lingvistic cât mai abil cu putinţă pentru a rezolva situaţiile problemă care pot apărea în proces.

Bilingvismul înseamnă mult mai mult decât competenţa în două limbi; este, de asemenea, competenţa de a media între cele două limbi. Bilingvismul are loc atunci când o persoană foloseşte în comunicare oricare dintre cele două limbi atât de bine încât poate fi considerată vorbitoare nativă în comunitatea socio-culturală căreia îi aparţine limba. Totuşi, aici poate apărea o problemă de ordin filosofic. Poate o singură persoană să cunoască două culturi la perfecţie în acelaşi timp? Conform situaţiei expuse mai sus, am putea spune că da. Un copil cu părinţi din culturi diferite se pare că are acces la ambele. Totuşi, el trăieşte într-un singur loc, la un moment dat. Îi este fizic imposibil să se împartă între două ţări diferite. Chiar şi dacă oscilează regulat între două locuri, ar putea un individ să cuprindă întreaga pletoră culturală a două ţări diferite, la fel cum o cuprinde individul care aparţine aceluiaşi loc şi aceleiaşi culturi? Mai mult, „pentru o fiinţă omenească ce posedă mai multe limbi materne şi un simţ de identitate personală căpătat în cursul limbajului interior multilingual, turnura spre exterior, întâlnirea unei limbi cu altele şi cu lumea ar fi inevitabil foarte diferită,

[32]George Steiner, *op. cit.,* pp.159-160.

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

din punct de vedere metafizic şi psihologic, de cea experimentată de vorbitorul unei singure limbi materne"[33], spune Steiner.

Persoanele bilingve îşi folosesc abilităţile în cele două limbi pe care le posed în situaţii diferite, cu oameni diferiţi şi din motive diferite. Există chiar şi persoane bilingve care sunt capabile să vorbească despre o anumită temă doar într-una din cele două limbi cunoscute. Aceasta poate fi explicată prin faptul că persoanele bilingve nu sunt buni interpreţi sau traducători. În traducere şi interpretare există abilităţi speciale care au nevoie să fie foarte bine stăpânite: traducătorul şi interpretul trebuie să posede cunoştinţe lexicale identice în ambele limbi implicate în proces, iar majoritatea persoanelor bilingve nu dau dovadă de stăpânire a acestor cunoştinţe.

În concluzie, un bun traducător este capabil să înţeleagă textul-sursă foarte bine, posedă cunoştinţe aprofundate despre tema textului-sursă şi are abilităţile necesare pentru a reda sensul textului-sursă în limba-ţintă într-un mod cât se poate de precis şi fidel. Mai mult decât atât, traducătorii posedă abilităţi care sunt rezultatul perfecţionării în studii de lingvistică şi traductologie, iar aceste abilităţi le conferă statutul de cititori experţi în limba-sursă şi de scriitori experţi în limba-ţintă.

Bibliografie

Arbore, Beatrice Camelia, *Traducere literară între ştiinţă şi artă*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2015.

Bassnett, Susan, *Translation Studies*, Ediţia a III-a, Ed. Routledge, New York, 2002.

Han, Bianca-Oana, *Traducerea: comunicare, controverse, globalizare culturală*, Ed. Ardealul, Târgu-Mureş, 2011.

Lungu-Badea Georgiana, *Teoria culturemelor, teoria traducerii*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2004.

Lungu-Badea Georgiana, *Tendinţe în cercetarea traductologică,* Ed. Epistema, Timişoara, 2005.

Nida, Eugene A.; Taber, Charles R., *The Theory and Practice of Translation,* Ed. E. J. Brill, Leiden, 1982.

Roger T. Bell, *Translation and Translating. Theory and Practice*, Ed. Longman, New York, 1993.

Steiner, George, *După Babel. Aspecte ale limbii şi traducerii*, Ed. Univers, Bucureşti, 1983.

[33] *Ibidem,* p. 160.

BDD-A29205 © 2018 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)